

TEXNIKUMLARDA QISHLOQ XO‘JALIGI HAMDA TRAKTORCHI MASHINIST MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG‘ULOTLARNING SAMARADORLIGI

Qarshi tumani
2-son Politexnikum
İCHTU lavozimi
Rajabova Guljahon

Annotatsiya. Ushbu maqolada texnikumlarda qishloq xo‘jaligi hamda traktorchi-mashinist mutaxassislarini tayyorlash jarayonida amaliy mashg‘ulotlarning o‘rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Amaliy mashg‘ulotlar orqali talabalar egallaydigan kasbiy ko‘nikmalar, texnologik jarayonlarni chuqur o‘zlashtirish darajasi hamda ishlab chiqarish muhitiga moslashish imkoniyatlari o‘rganiladi. Shuningdek, amaliy mashg‘ulotlarni modernizatsiya qilish, zamonaviy texnika va raqamli trenajyorlardan foydalanish, dual ta’lim elementlarini joriy etishning afzalliklari haqida ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar. Texnikum, qishloq xo‘jaligi, traktorchi-mashinist, amaliy mashg‘ulotlar, kasbiy kompetensiya, dual ta’lim, trenajyor, texnologik jarayon.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение и эффективность практических занятий при подготовке специалистов по сельскому хозяйству и трактористов-машинистов в техникумах. Анализируются профессиональные навыки, формируемые у студентов в процессе практического обучения, степень освоения технологических процессов, а также возможности адаптации к производственной среде. Кроме того, обоснованы рекомендации по модернизации практических занятий, внедрению цифровых тренажёров, современной сельскохозяйственной техники и элементов дуального образования.

Ключевые слова. Техникум, сельское хозяйство, тракторист-машинист, практические занятия, профессиональная компетентность, дуальное обучение, тренажёр, технологический процесс.

Annotation. This article examines the role and effectiveness of practical training in preparing agricultural and tractor–machinery operator specialists in vocational colleges. It analyzes the professional skills developed during hands-on training, students’ level of mastery of technological processes, and their ability to adapt to real production environments. The study also provides evidence-based recommendations for modernizing practical sessions, integrating digital simulators, utilizing modern agricultural machinery, and applying elements of dual education.

Keywords. Vocational college, agriculture, tractor machinery operator, practical training, professional competence, dual education, simulator, technological process.

Qishloq xo‘jaligi sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash O‘zbekistonning oziq-ovqat xavfsizligi, agrar islohotlar samaradorligi va qishloq xo‘jaligi texnikasidan oqilona foydalanish darajasini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Ayni paytda respublikamizda texnikumlar tizimi qayta ko‘rib chiqilib, ishlab chiqarish bilan integratsiyalashgan holda yuqori malakali traktorchi-mashinistlar, mexanizatorlar va agrotexnik mutaxassislarni tayyorlash bo‘yicha yangi o‘quv standartlari joriy etilmoqda. Ushbu o‘zgarishlar ta’lim jarayonida amaliy mashg‘ulotlarning o‘rnini yanada kuchaytirishni, ishlab chiqarish bilan uzviy bog‘liq holda bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishni taqozo etadi.

Hozirgi davrda qishloq xo‘jaligi texnikalari modernizatsiya qilinib, raqamli boshqaruv tizimlari, GPS-navigatsiya, avtomatlashtirilgan agregatlar, agro-dronlar va diagnostika qurilmalari keng qo‘llanilmoqda. Bunday sharoitda faqat nazariy bilimga tayangan mutaxassis mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘la olmaydi. Shu sababli texnikumlarda amaliy mashg‘ulotlarning samarali tashkil etilishi nafaqat o‘quv jarayonining talabi, balki ishlab chiqarish ehtiyojidan kelib chiqadigan dolzarb masala sifatida qaralmoqda.

Amaliy mashg‘ulotlar orqali talabalar texnika tuzilishi, uni boshqarish, mexanizmlar ishlash prinsiplarini o‘zlashtirish, nosozliklarni aniqlash, texnik xizmat ko‘rsatish va xavfsizlik qoidalariga rioya qilish kabi kasbiy kompetensiyalarni amalda egallaydilar. Ayniqsa, dual ta’lim elementlarini joriy etish, o‘quv poligonlarini zamonaviy texnika bilan

jihozlash va trenajyorlar yordamida mashg'ulotlar o'tkazish talabalarning real ishlab chiqarish sharoitlarida ishlashga tayyorligini oshiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, texnikumlarda o'quv jarayonini amaliyot bilan uyg'unlashtirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish, mavjud tajriba va muammolarni o'rganish, shuningdek, amaliy mashg'ulotlarni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish zaruratga aylangan. Mazkur tadqiqot ushbu ehtiyojdan kelib chiqadi va amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini oshirishga qaratilgan kompleks tahlilni taklif etadi.

Texnikumlarda qishloq xo'jaligi hamda traktorch-mashinist mutaxassislarini tayyorlashda amaliy mashg'ulotlar o'quv jarayonining eng muhim va ajralmas qismidir. Mazkur yo'nalish bo'yicha malakali kadr tayyorlash, avvalo, talabalarning amaliy ko'nikmalariga tayanadi. Chunki qishloq xo'jaligi texnikasidan foydalanish, uni boshqarish, texnik xizmat ko'rsatish va mehnat xavfsizligini ta'minlash faqat nazariy bilim bilan emas, balki real ishlab chiqarish muhiti bilan bevosita tanishish orqali shakllanadi.

1. Amaliy mashg'ulotlarning texnikum ta'limidagi o'rni

Qishloq xo'jaligi yo'nalishidagi texnikumlarda amaliy mashg'ulotlar odatda uch bosqichda tashkil etiladi:

1. laboratoriya-amaliy ishlari;
2. trenajyor va simulyatorlarda amaliy mashg'ulotlar;
3. ishlab chiqarish amaliyoti (korxonada).

Ushbu bosqichlarning har biri talabaning kasbiy malakalarini shakllantirishda o'ziga xos vazifani bajaradi. Laboratoriya mashg'ulotlari texnaning tuzilishi, agregatlar ishlash mexanizmi, uzatmalar, gidravlika va elektr tizimlari bilan tanishtirsa, trenajyorlar esa xavf-xatarsiz sharoitda boshqaruv ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Ishlab chiqarish amaliyoti esa olingan bilimni real maydonda qo'llashga xizmat qiladi.

2. Amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini belgilovchi omillar

2.1. Texnik jihozlanish darajasi

Texnikumlardagi o'quv poligonlari, ustaxona va trenajyorlar qanchalik zamonaviy bo'lsa, talabalarning o'zlashtirish darajasi shunchalik yuqori bo'ladi. Masalan, zamonaviy

GPS-navigatsiyali traktorlar, kombaynlar, dronlar (o‘simliklarni monitoring qilish uchun), raqamli diagnostika qurilmalari mavjud bo‘lsa, talaba hozirgi ishlab chiqarish standartlariga mos kadr bo‘lib yetishadi.

2.2. O‘qituvchining amaliy tajribasi

Qishloq xo‘jaligi texnikasini boshqarish bo‘yicha dars beradigan pedagogning o‘zi kamida 3–5 yil ishlab chiqarish tajribasiga ega bo‘lishi ta’lim sifatini sezilarli oshiradi. Chunki real muammolarni ko‘rgan o‘qituvchi talabalarga nafaqat “kitobdagi” bilim, balki haqiqiy hayotda uchraydigan vaziyatlarni ham o‘rgata oladi.

2.3. Dual ta’lim elementlarining joriy etilishi

Talaba haftaning bir qismini texnikumda, bir qismini esa fermer xo‘jaligi, agroklaster yoki texnika markazida o‘tkazsa, bilim olish jarayoni yanada samarali bo‘ladi. Bunday yondashuv yoshlarni ishlab chiqarish muhitiga tezda moslashtiradi.

2.4. Baholash tizimining amaliy ko‘nikmaga asoslanishi

Amaliy mashg‘ulotlar samaradorligi ko‘p hollarda baholash mezonlarining to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq. Baholash quyidagi elementlarni qamrab olishi kerak:

- texnikani to‘g‘ri ishga tushirish;
- xavfsizlik qoidalariga rioya;
- maydon sharoitida texnikani boshqarish;
- agregatlarni sozlash;
- mustaqil muammoni hal qilish qobiliyati.

3. Amaliy mashg‘ulotlarning real natijalari va ta’siri

So‘nggi yillarda qishloq xo‘jaligi texnikumlarida amaliy mashg‘ulotlarning sifatli tashkil etilishi quyidagi natijalarni bermoqda:

- Talabalar ishga joylashish ko‘rsatkichi oshmoqda.
- Ishlab chiqarish korxonalari texnikum bitiruvchilariga talab ortmoqda.
- Texnikani boshqarish, nosozliklarni aniqlash va mustaqil yechim topish ko‘nikmalari kuchaymoqda.
- Talabalar orasida texnikaga bo‘lgan qiziqish ortib, professionallashuv jarayoni tezlashmoqda.

4. Amaliy mashg'ulotlarni takomillashtirish bo'yicha takliflar

Tahlillar asosida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqilishi mumkin:

1. **Har bir texnikumda zamonaviy agrotexnika va trenajyorlar parkini yaratish.**
2. **Agroklasterlar bilan hamkorlikni kuchaytirish,** amaliyot dasturlarini modernizatsiya qilish.
3. Traktorch-mashinistlarga **raqamli texnologiyalar (GPS, dron, sensor tizimlar)** bo'yicha qo'shimcha modullar joriy etish.
4. O'quvchilar uchun **ishlab chiqarish muhitiga yaqinlashtirilgan o'quv poligonlarini** tashkil etish.
5. Amaliy mashg'ulotlar sifatini nazorat qilish uchun **kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini** yaratish.

XULOSA.

Texnikumlarda qishloq xo'jaligi hamda traktorch-mashinist mutaxassislarini tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlarning samaradorligi ta'lim sifati va ishlab chiqarish talablari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi asosiy omillardandir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda texnikani boshqarish, texnik xizmat ko'rsatish, muammoli vaziyatlarni mustaqil hal qilish, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish kabi kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishda nazariy bilimlardan ko'ra ancha samaraliroq jarayon bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy agrotexnologiyalar, raqamli boshqaruv tizimlari va avtomatlashtirilgan texnika vositalarining keng joriy etilishi pedagogik yondashuvning ham yangilanishini talab qilmoqda. Texnikumlarda o'quv poligonlari va laboratoriyalarni modernizatsiya qilish, dual ta'lim tizimini tatbiq etish, trener-o'qituvchilarning amaliy malakasini oshirish o'quvchilarning amaliy tayyorgarlik darajasini sezilarli oshiradi.

Yig'ilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, amaliy mashg'ulotlar sifatini oshirish orqali texnikum bitiruvchilarining mehnat bozoriga moslashuvchanligi ortadi, ishlab chiqarish korxonalarining malakali kadrlar bilan ta'minlanishi yaxshilanadi va qishloq xo'jaligi tarmoqlarining texnik salohiyati mustahkamlanadi.

TAKLIFLAR

Tadqiqot asosida texnikumlarda amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. O'quv poligonlari va ustaxonalarni modernizatsiya qilish

- Zamonaviy traktorlar, kombaynlar, presslar, agro-dronlar va diagnostika qurilmalari bilan jihozlash.
- GPS-navigatsiya, sensor tizimlar va raqamli boshqaruv modullarini o'quv jarayoniga kiritish.

2. Dual ta'lim tizimini kengaytirish

- Talabalarning haftalik jadvalini qisman ishlab chiqarish korxonalarida o'tishi uchun qayta tuzish.
- Agroklastlar, servis markazlari va fermer xo'jaliklari bilan barqaror hamkorlik memorandumi tuzish.

3. Pedagoglarning amaliy malakasini oshirish

- O'qituvchilarni har yili kamida bir marotaba agrotexnika markazlari yoki korxonalarda stajirovkaga yuborish.
- Amaliy masalalar, texnika diagnostikasi va xavfsizlik bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish.

4. Trenajyor va simulyatorlar bazasini kengaytirish

- Traktor haydash, agregatlarni ulash, nosozliklarni aniqlash bo'yicha virtual simulyatorlar yaratish.
- Talabalar uchun xavf-hatarsiz mashg'ulot maydonlarini shakllantirish.

5. Baholash tizimini kompetensiyaga asoslash

- Talabani faqat yozma test bilan emas, balki amaliy bajarish ko'nikmalari orqali baholash.
- "Ishga tayyorlik darajasi" bo'yicha maxsus rubrikalar va mezonlar ishlab chiqish.

6. Ishlab chiqarish amaliyotini kuchaytirish

- Talabalarning real ishlab chiqarish jarayonida kamida 30–40% vaqt o‘tkazishini ta’minlash.
- Amaliyot natijalarini korxona mutaxassisi va texnikum o‘qituvchisining birgalikda baholashi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kasb-hunar ta’limi tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ–4829-son qarori. — Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Qishloq xo‘jaligi sohasi uchun malakali kadrlar tayyorlashni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. — Toshkent, 2021.
3. Qishloq xo‘jaligi vazirligi. “Agrotexnika va mexanizatsiya bo‘yicha zamonaviy o‘quv dasturlari”. — Toshkent: Agroilm nashriyoti, 2022.
4. Xolmatov, B. “Qishloq xo‘jaligi mexanizatsiyasi asoslari”. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019.
5. Bekchanov, A. “Traktor va qishloq xo‘jaligi mashinalarini ekspluatatsiya qilish”. — Qarshi: Nasaf nashriyoti, 2020.
6. Karimov, S. “Kasbiy ta’limda amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasi”. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
7. FAO (Food and Agriculture Organization). “Digital Agriculture and Mechanization in Central Asia”. — Rome, 2021.
8. OECD. “Skills for Jobs in Agriculture: Modern Competence Requirements”. — Paris, 2020.
9. Martinez, R., & Kellogg, T. “Agricultural Mechanization and Vocational Training: Global Trends”. — Journal of Agricultural Education, 2021.